Rakousko-uherský export do Číny[1]

ALEŠ SKŘIVAN ML.

Katedra hospodářských dějin, Národohospodářská fakulta, Vysoká škola ekonomická, Praha (Česko)

Postavení Číny v rakousko-uherském vývozu

Rakousko-uherský export (vlastně celý zahraniční obchod) vykazoval dlouhodobě úzkou teritoriální diverzifikaci, přičemž jasně dominantní podíl na zahraničním obchodu Rakousko-Uherska mělo Německo. Přestože v dlouhodobém horizontu klesal podíl Evropy na rakousko-uherském vývozu a naopak celkově narůstal význam obchodu s neevropskými regiony,[2] z mimoevropských zemí patřilo jen několik k relativně významnějším obchodním partnerům Rakousko-Uherska – například Turecko a Spojené státy americké. Z hlediska rakousko-uherského zahraničního obchodu představoval Dálný východ méně významné teritorium, s nímž habsburská monarchie dlouhodobě udržovala pouze slabé obchodní vazby.[3] Ze základních statistik je na první pohled zřejmé, že se dlouhodobě v podstatě neměnila slabá pozice Číny v rakousko-uherském zahraničním obchodu a obchodní styky mezi Říší středu a Rakousko-Uherskem více méně stagnovaly (podobně jako obchod mezi Rakousko-Uherskem a Japonskem). Obchod mezi Rakousko-Uherskem a Čínou nemohl, především s ohledem na jeho objem, výrazněji ovlivnit hospodářství těchto zemí. V obchodě s Dálným východem se také angažovala jen velmi malá část z celkového počtu rakousko-uherských vývozců. Čína nepředstavovala cílové teritorium, které by například upoutalo větší pozornost konkrétního průmyslového odvětví, určitého výrobní segmentu.[4]

Na druhé straně také pro Čínu představovalo Rakousko-Uhersko obchodního partnera druhořadého významu. Z evropských zemí realizovala ve srovnání s Rakousko-Uherskem výrazně větší obchod s Čínou samozřejmě Velká Británie, která si dlouhodobě udržovala na Dálném východě nejsilnější politicko-ekonomickou pozici.[5] Ve srovnání s Rakousko-Uherskem zřetelně větších objemů dosahoval také obchod mezi Německem a Čínou. Na rozdíl od Rakousko-Uherska patřilo Německo před první světovou válkou mezi deset nejvýznamnějších obchodních partnerů Číny.[6]

Po tzv. opiových válkách, v souvislosti s postupným otevíráním Číny[7] cizímu obchodu byla Čína vnímána – alespoň řadou evropských obchodníků, kteří se na Dálném východě angažovali – jako velmi perspektivní trh, jako teritorium jehož význam ve světovém obchodě se bude rychle

---

[1] Studie je zpracována jako výstup výzkumného projektu *Rakousko-uherský export do Číny a jeho pozice v celkovém vývozu habsburské monarchie* (grant FIGA, Národohospodářská fakulta, Vysoká škola ekonomická v Praze).

[2] Blíže viz Chylík, Jindřich, *Přehled vývoje světového obchodu*, Praha 1948, s. 69.

[3] Kromě Ruska jediným Číně geograficky blízkým regionem, s kterým realizovalo Rakousko-Uhersko na počátku 20. století relativně významný obchod, byla Britská Indie, přičemž Rakousko-Uhersko vykazovalo pravidelně v obchodě s Britskou Indií pasivní bilanci. *Oesterreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder*, herausgeben von der K.K. statistichen Central-Commision, Wien 1902-1913, passim.

[4] Heise, Georg-Ludwig: *Beiträge zu den Wirtschaftsbeziehungen zwischen Österreich-Ungarn und China (1860-1914)*, Dissertation, Geisteswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, Wien 1999, s. 380.

[5] Obchod mezi Čínou a jejími nejvýznamnějšími obchodními partnery (včetně obchodu s Velkou Británii) před první světovou válkou podrobněji *International Historical Statistics: Africa, Asia and Oceania 1750-1993*, s. 586.

[6] *China, A Commercial and Industrial Handbook*, United States Department of Commerce, Washigton D.C. s. 52. K německo-čínskému obchodu blíže viz Fabritzek, Uwe G.: *Gelber Drache, schwarzer Adler*, kapitola II: Die Wirtschaftsbeziehungen zwischen Deutschland und China bis 1914, München und Wien 1973 a Ratenhof, Udo: *Die Chinapolitik des Deutschen Reiches 1871 bis 1945*, Boppard am Rhein 1987, passim.

[7] K procesu otevírání Číny blíže viz Skřivan ml., Aleš: *První opiová válka a otevírání Číny*, In: Historický obzor, ročník 17, č. 11/12, 2006, s. 242-251. Ke vztahům Číny s ostatními státy v druhé polovině 19. století blíže viz Morse, Hosea Ballou: *The International Relations of the Chinese Empire*, Volume II, *The period of submission 1861-93*, London 1918.

zvětšovat. Jak se později ukázalo, skutečný vývoj se podstatně lišil od těchto optimistických představ. V určitém ohledu zlomovým rokem, který přinesl Rakousko-Uhersku lepší vyhlídky na případné rozšíření obchodu s Čínou, byl rok 1869. 17. listopadu 1869 byl slavnostně otevřen Suezský průplav, který umožnil zkrácení námořních tras spojujících nejvýznamnější přístav habsburské monarchie Terst s Dálným východem. Už před otevřením Suezského průplavu, 2. září 1869, podepsali v Pekingu zástupci Rakousko-Uherska a Číny smlouvu o přátelství, obchodu a plavbě, k jejímž hlavním cílům patřila stimulace obchodu mezi Rakousko-Uherskem a Čínou. Rakousko-Uhersko také postupně rozšiřovalo institucionální zázemí nezbytné pro případné větší rakousko-uherské pronikání na čínský trh. Záhy po uzavření smlouvy byl zřízen rakousko-uherský konzulát v Šanghaji, další důležitý konzulát měla monarchie v Hongkongu a v roce 1896 se zastoupení v Pekingu změnilo na vyslanectví.[8] Zajímavým fenoménem, který však neměl dlouhého trvání, se stala rakousko-uherská koncese v Tiencinu (Tianjin).[9]

Uvedené okolnosti však nepřispěly k dostatečné akceleraci – dlouhodobě pomalého a těžkopádného – rozvoje ekonomických vazeb mezi habsburskou monarchií a Říší středu. Za malým objemem, tedy i relativně omezeným významem rakousko-uherského obchodu s Čínou stálo několik důvodů. Proti větší expanzi vzájemného obchodu přirozeně dlouhodobě působila značná geografická vzdálenost mezi oběma zeměmi. Ani Rakousko-Uhersko, ani Čína nemohly nabídnout druhé straně nějakou velmi zajímavou a důležitou komoditu, kterou by nebylo možné bez větších komplikací nakoupit v jiné zemi. Naopak u naprosté většiny obchodovaných komodit existovaly další v podstatě srovnatelně výhodné alternativní zdroje.

Při zkoumání stagnujícího obchodu mezi Rakousko-Uherskem a Čínou je také nutné věnovat pozornost vlivu státu na vývoj vzájemných obchodních styků. Na straně Číny byly možnosti a ochota státu podpořit rozvoj vzájemného obchodu velmi malé. Mimo jiné nemalý vliv na to měly pravidelné ekonomické problémy čchingského dvora, vnímání Rakousko-Uherska jako vzdálené země, která nepatří ke nejsilnějším světovým velmocím a přirozeně také nerovnoprávné smlouvy podepsané mezi Čínou a ostatními státy a s tím související velmi kontroverzní vztahy mezi Číňany a cizinci. V případě Rakousko-Uherska je zhodnocení státní podpory rozvoje obchodu s Čínou poněkud složitější. Jednotliví producenti v monarchii měli například možnost celkem pravidelně získávat informace o vývoji na čínském trhu z konzulárních zpráv,[10] prostřednictvím obchodních a živnostenských komor.[11] Na druhé straně subjektů, které například skutečně využívaly informací pocházejících z konzulárních zpráv, projevovaly vážný zájem o obchod s Dálným východem a dostatečné odhodlání snášet všechny komplikace provázející tento obchod, bylo v habsburské monarchii poměrně málo. Za tímto malým zájmem stála řada důvodů. Kromě již uvedených faktorů, které komplikovaly rakousko-uherský obchod s Čínou, stojí za zmínku také skutečnost, že velká část rakousko-uherských společností necítila potřebu rozšiřovat své podnikatelské (obchodní a investiční) aktivity do vzdálených exotických regionů, protože některé výrazně bližší regiony byly považovány – z ekonomického hlediska – za značně atraktivní (například Balkán) a poutaly mnohem větší pozornost rakousko-uherských subjektů než například Čína.[12]

Značně specifickou stránkou rakousko-uherského vývozu do Číny byla doprava zboží na Dálný východ. Nejvýznamnějším a vládou preferovaným přístavem monarchie byl Terst, kde sídlil

---

[8] Ke konzulární činnosti podrobně Lehner, Georg: *Beiträge zur Geschichte der k.(u.)k. Konsularververtungen in China*, Dissertation, Geisteswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, Wien 1995.

[9] Rakousko-uherská koncese v Tiencinu byla po převzetí příslušné lokality fakticky zřízena v roce 1902, nacházela se u řeky Chaj-che (Hai He), poblíž Velkého kanálu a zaujímala plochu přibližně jednoho čtverečního kilometru. Zanikla v roce 1917. Ke koncesi blíže viz Lehner, Georg: *Beiträge zur Geschichte*, s. 427-435 a Hörtler, Günter: *Die österreich-ungarische Konzession in Tianjin*, Dissertation, Philosophishe Fakultät, Universität Wien, Wien 1984.

[10] Ke konzulárním zprávám blíže viz Lehner, Georg: *Beiträge zur Geschichte*, s. 407-459.

[11] Heise, Georg-Ludwig: *Beiträge*, s. 382.

[12] Na tomto místě je vhodné připomenout skutečnost, že velká část rakousko-uherských firem se o vývoz a obecně aktivity v zahraničí zajímala jen ve v omezené míře.

největší rakouský námořní dopravce Österreichischer Lloyd[13] Doprava zboží přes Terst a využívání služeb společnosti Österreichischer Lloyd byly dlouhodobě velmi problematickou záležitostí. Terst se potýkal s konkurencí významných evropských přístavů, především Hamburku. Společnost Österreichischer Lloyd nezískala velmi dobré jméno ve svém oboru. Pravidelně měla značné problémy cenově konkurovat německým společnostem Norddeutscher Lloyd a HAPAG,[14] ve srovnání s nimi byl také rakouský dopravce obecně považován za méně spolehlivého. Poměrně problematická a v řadě případů zjevně neefektivní byla také přeprava zboží z prostoru střední Evropy na jih do Terstu. Uvedené problémy například přispěly k tomu, že značná část vývozu z českých zemí byla realizována přes Hamburk.[15]

Také v oblasti rozvoje dopravy s Dálným východem se zdálo, že rakouský Lloyd je skoro vždy o krok zpět za svou hlavní konkurencí. V roce 1869 byl otevřen Suezský průplav a v Pekingu podepsána zmíněná smlouva mezi Rakousko-Uherskem a Čínou.[16] Rakouský Lloyd však na tyto nové příznivé okolnosti nereagoval rychlým rozšířením dopravy na Dálný východ. Pravidelné spojení do Hongkongu zřídil teprve v roce 1881, do Šanghaje až roku 1892. Po vytvoření pravidelného spojení do Šanghaje, rychle vzrostl její význam jako cílové destinace, v podstatě na úkor Hongkongu. V roce 1908 byly již asi tři čtvrtiny z celkového objemu zboží přepravovaného rakouským Lloydem do Číny vyloženy právě v Šanghaji.[17] Rakouský Lloyd byl mimo jiné kritizován za nedostatečnou rychlost přepravy zboží na Dálný východ, jeho lodě pluly do Číny v průměru šest až sedm týdnů. Určitým úspěchem bylo tedy zavedení tzv. spěšné linky mezi Terstem a Šanghají v roce 1912, která urychlila přepravu přibližně na 30 dní. S ohledem na vypuknutí první světové války však přišlo zavedení spěšné linky značně pozdě.[18]

Nepříznivý vývoj rakousko-uherského vývozu do Číny dokládají základní statistiky. Na tomto místě je však nejprve nutné upozornit na některé objektivní překážky, které značně komplikují přesnější analýzu rakousko-uherského obchodu s Čínou. Oficiální rakousko-uherské statistické přehledy zjevně nezahrnují (a pochopitelně ani nemohou zahrnovat) všechny dodávky, které fakticky skončily na čínském trhu. Například zjevně neobsahují informace o některých zbrojních dodávkách. Monitoring dodávek na čínský trh také značně komplikuje často „neprůhledný“ reexport, kdy není možné přesně určit zda-li konkrétní dodávka nakonec skončila právě na čínském trhu atd. Ještě větší komplikace se objevují při využívání statistických přehledů, které vznikly v Číně. Například statistické přehledy vytvářené v jednotlivých čínských smluvních přístavech celními úřady[19] většinou braly v úvahu pouze „státní příslušnost“ lodi, která zboží do Číny dovezla, respektive zemi, z které byla dodávka do Číny dopravena, bez ohledu na to, kde bylo zboží fakticky vyrobeno. Logickým důsledkem takového postupu byla skutečnost, že v řadě případů bylo zboží vyrobené v Rakousko-Uhersku evidováno v celních statistikách jako zboží německé, britské nebo například ruské.[20]

---

[13] Od roku 1872 Österreichisch-Ungarischer Lloyd, od roku 1891 opět Österreichischer Lloyd.

[14] V této souvislosti je zajímavé srovnání dotací, které společnosti získávaly na provozování jednotlivých linek. Podrobněji Heise, Georg-Ludwig: *Beiträge,* příloha II.

[15] Podrobněji Jakubec, Ivan - Jindra, Zdeněk: *Dějiny hospodářství českých zemí, od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*, Praha 2006, s. 299 a 312-313.

[16] K námořní dopravě a obchodním stykům mezi Rakouskem (Rakousko-Uherskem) a Dálným východem před podepsáním smlouvy a otevřením Suezského průplavu blíže viz Pfundner, Johann: *Die Österreichische Handelsschiftfahrt im Ausland von 1850-1870*, Dissertation, Philosophische Fakultät, Universität Wien, Wien 1953, s. 98-112.

[17] Heise, Georg-Ludwig: *Beiträge*, s. 200-201.

[18] Na spěšné lince pluly lodě Bohemia, Koerber, Afrika, od roku 1914 také Hungaria. Dále viz Chinyun Lee: *Obchod mezi českými zeměmi a Čínou před první světovou válkou*, Historický obzor č. 1/2, ročník 17, 2006, s. 21-24. Obecně ke společnosti Österreichischer Lloyd blíže viz Winkler, Dieter – Pawlik, Georg. *Die Dampfschiffahrtsgesellschaft Österreichischer Lloyd, 1836-1918*, Graz 1986.

[19] Celní úřady ve smluvních přístavech spadaly pod pravomoc Úřadu čínských císařských námořních cel (do roku 1912 the Imperial Maritime Customs Service, od roku 1912 The Chinese Maritime Customs Service), který vedl generální inspektor cel.

[20] Blíže viz například *Returns of Trade* (24th-61st issue), *Trade Reports* (18th-55th issue), Inspectorate general of customs,

Graf I: Podíl Číny na rakousko-uherském dovozu a vývozu (v procentech)

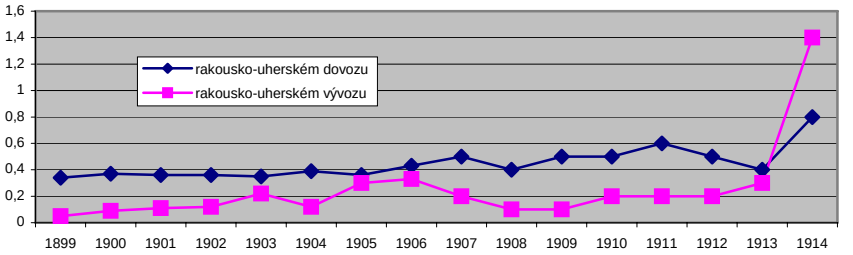

Zdroj: *Oesterreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, herausgeben von der K.K. statistichen Central-Commision*, Wien, Einundzwanzigster Jahrgang 1902, Wien 1903, s. 243; Dreiundzwanzigster Jahrgang 1904, Wien 1905, s. 254; Sechsundzwanzigster Jahrgang 1907, Wien 1908, s. 298; Neunundzwanzigster Jahrgang 1910, Wien 1911, s. 272; Dreissigster Jahrgang 1911, Wien 1912, s. 233a 235; Einunddreissigster Jahrgang 1912, Wien 1913, s. 263; Zweiunddreissigster Jahrgang 1913, Wien 1914, s. 233; Fünfunddreissigster Jahrgang 1916-1917, Wien 1918, s. 195.

Výše uvedené faktory samozřejmě také komplikují určení podílu českých zemí na rakousko-uherském vývozu. Přesnější stanovení tohoto podílu se tak zdá být úkolem velmi obtížným až nesplnitelným. Podílem českých zemí na rakousko-uherském vývozu do Číny se doposud mimo jiné zabývaly Chinyun Lee a Ivana Bakešová. Bakešová uvádí, že se výrobní závody umístěné v českých zemích podílely v roce 1913 přibližně jednou čtvrtinou na vývozu Rakousko-Uherska do Číny. Vychází přitom z pramenů umístěných v Archivu Ministerstva zahraničních věcí České republiky.[21] U těchto dokumentů, však není jasné, jakým způsobem byl podíl určen a pravděpodobně se jedná pouze o hrubý odhad.[22] Chinyun Lee v podstatě dospěla k závěru, že určení přesnější podílu českých zemích je nereálné. Ve své analýze více méně vychází z předpokladu, že ta výrobní odvětví (popřípadě konkrétní podniky) v českých zemí, která měla vysoký podíl na celkovém výkonu daného odvětví v Rakousko-Uhersku, respektive na celkovém exportu konkrétní komodity z Rakousko-Uherska, měla také adekvátní podíl na rakousko-uherském vývozu do Číny. Oprávněnost tohoto předpokladu se snaží následovně doložit konkrétními případy vývozu jednotlivých podniků z českých zemí do Číny.[23] Obecně lze konstatovat, že dostupné zdroje vypovídají o značném podílu českých zemí na rakousko-uherském exportu do Číny, přestože jeho přesné určení pravděpodobně nebude ani v budoucnu možné.

Tabulka I: Obchod Rakousko-Uherska s Čínou v letech 1899-1914
(hodnota v tisících korun)

rok	***1899***	***1900***	***1901***	***1902***	***1903***	***1904***	***1905***	***1906***	***1907***	***1908***	***1909***	***1910***	***1911***	***1912***	***1913***	***1914***
vývoz do Číny	987	1652	2072	2231	4 747	2 399	6 736	7 808	4 091	2 934	2 893	4 823	5 192	6 067	9 425	31 098
dovoz z Číny	5 476	6 314	5 869	6 196	6 563	7 911	7 622	10 004	11 798	9 835	12 390	14 907	18 660	19 108	13 620	23 343
obchodní bilance	-4 489	-4 662	-3 797	-3 965	-1 816	-5 512	-886	-2 196	-7 707	-6 901	-9 497	-10 084	-13 468	-13 041	-4 195	7 755

Zdroj: *Oesterreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, herausgeben von der K.K. statistichen Central-Commision*, Wien, Einundzwanzigster Jahrgang 1902, Wien 1903, s. 241; Dreiundzwanzigster Jahrgang 1904, Wien 1905, s. 252; Sechsundzwanzigster Jahrgang 1907, Wien 1908, s. 296; Neunundzwanzigster Jahrgang

Shanghai 1882-1919, passim.

[21] Bakešová, Ivana: *Československo-Čína 1918-1949*, b. m. v. 1997, s. 79 a 92.

[22] Archiv Ministerstva zahraničních věcí České republiky (dále jen AMZV), Praha, IV. sekce národohospodářská, krabice 846 a 844. Uvedený případ by rozhodně neměl vyvolat nějaké pochybnosti o správném využívání pramenů v celkově velmi kvalitní práci *Československo-Čína 1918-1949*, je spíš uváděn jako dílčí důkaz problematického stanovení podílu českých zemí.

[23] Chinyun Lee: *Obchod mezi českými zeměmi a Čínou před první světovou válkou*, 2006, s. 21-31. K obchodním stykům mezi českými zeměmi a Čínou také Lee Chinyun. *Obchod mezi českými zeměmi a Čínou na konci rakouského císařství*. In: Studia Orientalia Slovaca 6, 2005, s. 65-92.

1910, Wien 1911, s. 270; Dreissigster Jahrgang 1911, Wien 1912, s. 233 a 235; Einunddreissigster Jahrgang 1912, Wien 1913, s. 263; Zweiunddreissigster Jahrgang 1913, Wien 1914, s. 233; Fünfunddreissigster Jahrgang 1916-1917, Wien 1918, s. 195.

Podle oficiálních rakousko-uherských statistik se v letech 1900-1913 pohyboval podíl Číny na rakousko-uherském vývozu pod 0,5% hranicí[24] a ani podíl na rakousko-uherském dovozu nedosáhl v uvedeném období 1 % . Teprve v roce 1914 dosáhl podíl Číny na rakousko-uherského vývozu „výjimečných" 1,4% (podrobněji viz graf I). V uvedeném období končil rakousko-uherský obchod s Čínou pravidelně pasivním saldem v neprospěch Rakousko-Uherska. Zatímco hodnota rakousko-uherského vývozu do Číny mírně kolísala, ale v podstatě zůstávala na přibližně stejné úrovni, dovoz z Číny do Rakousko-Uherska ve stejném období mírně narostl, takže obchodní deficit se až do roku 1913 spíš postupně zvětšoval (viz tabulka I). Teprve rok 1914 skončil kladným saldem ve prospěch Rakousko-Uherska.[25]

Komoditní struktura rakousko-uherského obchodu s Čínou se vyznačovala úzkou diverzifikací. Úzkou komoditní diverzifikaci především dlouhodobě vykazoval dovoz z Číny do Rakousko-Uherska, kterému jasně dominovaly dodávky čaje. Kromě čaje tvořily dovoz z Číny především další zemědělské komodity. V dlouhodobém úhrnu měla na rakousko-uherského vývozu do Číny hlavní podíl komoditní skupina železo a výrobky ze železa, z poměrně pestré škály jednotlivých položek této skupiny stojí za zmínku především smaltované nádobí, jehly, děla a části děl. Dále se v dodávkách pro Čínu pravidelně objevovaly například papír, skleněné zboží a textil.[26]

Jak už bylo naznačeno, Čína byla pro Rakousko-Uhersko významným zdrojem čaje. V posledních dvaceti letech před první světovou válkou Čína se dodávky z Číny pravidelně podílely na celkovém dovozu čaje do Rakousko-Uherska více než 80 %. Na druhé straně, mezi položkami celkového rakousko-uherského vývozu se v podstatě nevyskytují významnější komodity, u nichž by velká část z úhrnného exportu mířila právě do Číny. Příkladem výrobků, u nichž delší dobu poměrně velká část z celkového exportu mířila do Číny, byly zápalky a mýdlo. Ještě na počátku 90. let 19. století se dodávky zápalek do Číny podílely na celkovém rakousko-uherském vývozu zápalek přibližně 15 %. V následujících letech však odbyt rakousko-uherských zápalek v Číně rychle klesal, zejména v důsledku rostoucí japonské konkurence na čínském trhu.[27] Co se týká dodávek mýdla do Číny, tak ty se těsně před první světovou válkou podílely zhruba 14 % na celkovém exportu mýdla z Rakousko-Uherska.[28] Na tomto místě je nutné připomenout fakt, že uvedené komodity (zápalky a mýdlo) nepředstavovaly zásadní položky celkového rakousko-uherského vývozu.

Srovnání obchodu mezi Rakousko-Uherskem a Čínou s obchodem mezi habsburskou monarchií a státy geograficky blízkými Číně ukazuje některé podobné rysy, ale také některé zjevné odlišnosti. Jak už bylo uvedeno, kromě Ruska jediným Číně geograficky blízkým regionem, s kterým realizovalo Rakousko-Uhersko na počátku 20. století relativně významný obchod, byla Britská Indie, která měla až do roku 1913 ve srovnání s Čínou a Japonskem pravidelně zřetelně vyšší podíl na rakousko-uherském zahraničním obchodě. Mimo jiné byla Britská Indie po Spojených státech amerických druhým největším dodavatelem bavlny do habsburské monarchie. Z Britské Indie pocházela také velká část rýže a juty dovezených do Rakousko-Uherska. Na druhé straně, rakousko-uherské dodávky do Britské Indie tvořily především cukr, textil, papír a železné zboží –

[24] V oficiálních statistikách byly země původu a určení pravidelně uváděny až od roku 1891, do té doby byl většinou uváděn pouze tranzitní přístav.

[25] Za viditelnými změnami v celkovém objemu a bilanci obchodu s Čínou stály především rakousko-uherské půjčky poskytnuté pekingské vládě v posledních letech před první světovou válkou.

[26] *Oesterreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, herausgeben von der K.K. statistichen Central-Commision*, Wien, passim. Vybrané položky rakousko-uherského obchodu s Čínou v posledních letech před první světovou válkou viz tabulka II. Údaje k obchodu mezi Rakousko-Uherskem a Čínou (například ke komoditní struktuře) můžeme najít i v AMZV, Praha, IV. sekce národohospodářská, krabice 846.

[27] Heise, Georg-Ludwig: *Beiträge*, s. 155 a příloha I, s. iii. K exportu zápalek blíže viz Janiczek, Zdenko: *Denkschrift über die Lage der einheimischen Industrie und ihr Verhältniss zum Export*, Wien 1884, s. 102.

[28] Heise, Georg-Ludwig: *Beiträge*, s. 156 a příloha I, s. iv.

jejich skladba se tak v podstatě značně podobala komoditní struktuře rakousko-uherského vývozu do Číny a Japonska. Z pohledu Rakousko-Uherska byla dobře patrným dlouhodobým problémem pravidelná pasivní bilance v obchodě s Britskou Indií.[29]

Tabulka II: Vybrané položky rakousko-uherského obchodu s Čínou v letech 1911-1913 (hodnota v tisících korun, podíl v procentech)

	1911	**1912**	**1913**
dovoz z Číny do Rakousko-Uherska	18 660	19 109	13 620
čaj	7 294	7 856	4 375
podíl na celkovém dovozu Rakousko-Uherska z Číny	*39,09*	*41,11*	*32,12*
vývoz z Rakousko-Uherska do Číny	5 192	6 067	9 424
smaltované nádobí, plechové zboží	863	1 539	2 491
podíl na celkovém vývozu z Číny do Rakousko-Uherska	*16,62*	*25,37*	*26,43*
děla a části děl	546	99	1 152
podíl na celkovém vývozu z Číny do Rakousko-Uherska	*10,52*	*1,63*	*12,22*

Zdroj: Oesterreichisches statistisches Handbuch für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder, herausgeben von der K.K. statistichen Central-Commision, Dreiunddreissigster Jahrgang 1914, Wien 1916, s. 252-253.

Objem obchodu Rakousko-Uherska s Japonskem se dlouhodobě příliš nelišil od obchodní výměny, kterou habsburská monarchie realizovala s Čínou. Podobně jako tomu bylo v případě Číny, i Japonsko patřilo jednoznačně k méně významným obchodním partnerům Rakousko-Uherska a až do roku 1913 se jeho podíl na zahraničním obchodě Rakousko-Uherska pohyboval pod jednoprocentní hranicí. Na rozdíl od čínských dodávek do Rakousko-Uherska, v kterých jasně dominoval čaj, japonský vývoz do habsburské monarchie vykazoval větší diverzifikaci, přičemž jeho hlavní položky tvořily měď, textilní výrobky a rýže. Ve srovnání s výsledky obchodních bilancí s Čínou a Britskou Indií, určitým relativním úspěchem Rakousko-Uherska bylo dosažení aktivní bilance v obchodě s Japonskem v některých letech období 1899-1913.[30]

Škodovy závody a zbrojní dodávky do Číny

Zvláštní, samostatnou kapitolou rakousko-uherských ekonomických aktivit v Číně byly zbrojní dodávky. Zbrojní obchody se přirozeně svým charakterem výrazně lišily od běžného obchodu a jejich sledování, monitoring je častokrát velmi obtížný především s ohledem na skutečnost, že se mnohdy v oficiálních statistikách neobjevují - ať už byl důvodem jejich absence nezájem jednotlivých firem veřejně prezentovat tyto obchody nebo například skutečnost, že byly z hlediska zahraničněpolitických vztahů značně kontroverzní záležitostí a někdy znamenaly fakticky porušení mezinárodních dohod. Na rakousko-uherských zbrojních dodávkách do Číny se významným způsobem podílely Škodovy závody v Plzni, které se zároveň ze všech podniků v českých zemích před první světovou válkou zdaleka nejvíce angažovaly na čínském trhu.

Z dostupných materiálů vyplývá, že se zbrojními obchody pro Čínu začala Škodovka zabývat v roce 1899, přibližně v době kdy se v severní Číně rozbíhalo Boxerské povstání, které císařskému dvoru v Pekingu nakonec přineslo řadu problému a ponížení v podobě tzv. Boxerského protokolu.[31] V tomto roce (1899) se Škodovce především podařilo uzavřít kontrakt na dodávku

[29] Tessner, Magnus: *Der Außenhandel Österreich-Ungarns von 1867 bis 1913*, Köln 1989, s. 92 a 95.

[30] Tessner, Magnus: *Der Außenhandel*, s. 90-91 a 95. Srovnání s rakousko-uherskými obchodními styky s dalšími regiony sousedícími s Čínou (Francouzskou Indočínou, Siamem a Koreou) nejsou úmyslně uvedena s ohledem na jejich velmi malý rozsah, který je současně hlavním důvodem, proč ani nejsou většinou v základních statistických přehledech zachyceny.

[31] Boxerské povstání bylo potlačeno společnou intervencí jednotek osmi zemí v létě 1900. V září 1901 byl podepsán tvz. Boxerský protokol, v němž se Čína mimo jiné zavázala zaplatit cizincům značné odškodnění. K boxerskému povstání a účasti Rakousko-Uherska na jeho potlačení blíže viz Lehner, Georg – Lehner, Monika: *Österreich-Ungarn und der „Boxeraufstand“ in*

horských děl ráže 37 mm a rychlopalné kanóny ráže 57 mm.[32] Další „čínský obchod“ Škodovky proběhl v době rusko-japonské války, když v roce 1904 dodala do Číny zásilku nábojů pro strojní pušky (kulomety).

O zvýšeném zájmu Škodovky o čínský trh se zmiňují i zprávy rakousko-uherských diplomatů z Číny, v nichž se mimo jiné konstatuje, že plzeňská Škodovka patřila po rusko-japonské válce k těm rakousko-uherským firmám, které vyvíjely vůbec největší aktivity v Číně, přičemž hájením zájmů Škodovky v Číně byla pověřena firma Arnhold, Karberg & Co. Z těchto zpráv také vyplývá, že se Škodovka zaměřila především na prostor severní Číny. Mimo jiné jsou zmíněna jednání o nových zakázkách pro Škodovku, která proběhla v Mandžusku v roce 1907, například o dodávkách do Chej-lung-ťiangu (Heilongjiang).[33] V této souvislosti je také popisován tvrdý konkurenční boj, který se vedl o zbrojní zakázky v Číně, přičemž za hlavní konkurenty Škodovky byly považovány německý Krupp a francouzský Schneider. Krom jiného se v těchto zprávách objevují i dohady o tom, zda dojednání zbrojních obchodů provází korupce.[34]

V roce 1906 získala Škodovka v Číně zakázku na dodání 3 kulometů (ráže 8 mm) a dvou děl (ráže 47mm a 37mm) včetně munice. V září 1910 potom podepsali zástupci firmy Arnhold, Karberg & Co a guvernér provincie Chej-lung-ťiang kontrakt na dodávku zbraní ze Škodovky v hodnotě 885 271 marek. Škodovka soupeřila o tuto zakázku s Kruppem a údajně jí získala především díky tomu, že její nabídka byla cenově výhodnější pro čínskou stranu ve srovnání s nabídkou německých zbraní.[35] V této době navštívila Plzeň čínská delegace, která se setkala i s Karlem Škodou a prohlídla si střelnici Škodovky v Bolevci.[36] V roce 1911 dodala Škodovka do Číny zbraně uvedené ve zmíněné smlouvě ze září 1910, jednalo se především o 18 polních děl (L/29, ráže 75mm)[37] včetně munice a muničních vozů. Slavnostní předání děl proběhlo v Pekingu v prosinci 1911 a kromě dalších významných osob se ho zúčastnil i Arthur von Rosthorn.[38]

Na přelomu let 1911 a 1912 proběhla v Číně revoluce, která svrhla císařský režim. Za dramatických a také značně chaotických okolností vznikla republika. S ohledem na nepřehlednou situaci v Číně a zjevnou nestabilitu nového režimu byly bezprostředně po revoluci vyhlídky na další obchody s Čínou velmi nejasné. Brzy se však ukázalo, nová situace v Číně bude spíš příznivá pro Škodovku. Pekingská vláda projevila zvýšený zájem o zbraně z Rakousko-Uherska[39] a neváhala přijmout úvěry určené k realizaci zbrojních nákupů. Na těchto úvěrech se kromě Škodovky podílely další soukromé firmy, například Cantiere Navale Triestino,[40] a rakouské banky, například Dolnora-

---

China, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs, Sonderband 6, Wien 2002.

[32] Dostupné zdroje se liší v tom kolik kusů a v jakém provedení bylo fakticky do Číny na základě této zakázky dodáno. Podobné nesrovnalosti se bohužel objevují i u dalších dodávek. Srv. Čína 1912-1916 ROS., Čína 1912-1920 ROS., fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, Archiv společnosti Škoda Plzeň, Plzeň (dále jen AŠP); Janáček, František: *Největší zbrojovka monarchie*, 1859-1918, Praha 1990, s. 345; Chinyun Lee: *Obchod mezi českými zeměmi a Čínou před první světovou válkou*, s. 28-29.

[33] Lehner, Georg: *Beiträge zur Geschichte*, s. 448-449.

[34] Podrobněji Lehner, Georg: *Beiträge zur Geschichte*, s. 447-450.

[35] Další podrobnosti k tomuto obchodu Chinyun Lee: *Obchod mezi českými zeměmi a Čínou před první světovou válkou*, s. 29-30.

[36] Bohužel údaje o tom, kdy tato návštěva proběhla se rozcházejí. Podle některých dostupných zdrojů proběhla v červnu 1910, podle jiných až v roce 1911. Srv. například dokumentace k horským dělům. 75mm L/15 Gebirggeschütz, 75mm dělo pro Čínu, rok 1913, fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, AŠP; Janáček, František: *Největší zbrojovka*, neoznačená obrazová příloha umístěná za s. 310.

[37] Podrobný popis těchto děl, včetně bohatého obrazového materiálu obsahuje publikace *75mm L/29 Feldgeschütz 6/510, China 1911*, Skodawerke Actiengesellschaft Pilsen, Pilsen 1914.

[38] Fotodokumentace k předání děl viz Přejímka polních děl typu L/29 v Pekinu (16.12.1911), fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, AŠP.

[39] Větší zájem nové pekingské vlády o rakousko-uherské zbraně a následující dodávky byly v konzulárních zprávách opakovaně prezentovány především jako velký úspěch v boji s německou konkurencí na čínském trhu. Blíže viz Lehner, Georg: *Beiträge zur Geschichte*, passim.

[40] V roce 1912 se většinovým vlastníkem firmy Cantiere Navale Triestino staly Škodovy závody. Novák, Jiří: *Válečné lodě pro*

kouská eskomptní (přehled nejvýznamnějších rakousko-uherských půjček poskytnutých čínské vládě viz tabulka III).[41]

Nemalá část z těchto peněz byla určena na nákup zbraní od Škodovky. Největší z půjček byly poskytnuty v roce 1913. V dubnu 1913 získala čínská vláda půjčku 1 200 000 liber na nákup tří křižníků, každý o výtlaku 1800t. Rovněž v dubnu 1913 byla Číně poskytnuta další půjčka 2 000 000 liber, z nichž 1 500 000 bylo určeno na nákup křižníku o výtlaku 4 900t. Zbytek 500 000 liber šlo na nákup polních houfnic ze Škodovky (18 ks ráže 10,5 cm a 12 ks ráže 15cm)[42] Jak křižníky o výtlaku 1800t, tak větší o výtlaku 4900t měla stavět firma Cantiere Navale Triestino, provozující nové loděnice v Monfacone. Výzbroj lodí měly dodat Škodovy závody - například rychlopalná děla ráže 47mm a 37mm.[43] Kromě uvedených realizovala Škodovka také další zakázky pro Čínu.[44] V roce 1913 bylo do Číny dopraveno 96 kulometů ráže (7,9 mm) ze Škodovky. V březnu téhož roku nabídla Škodovka do Číny 12 kulometů pro říční čluny za celkovou cenu 87 354 marek[45], dopraveny do Číny byly potom v roce 1914. Proběhla také jednání o nákupu horských děl ráže 75 mm.[46]

Tabulka III: Rakousko-uherské půjčky poskytnuté Číně v období 1912-1916

datum sjednání půjčky	suma (v britských librách)
29. ledna 1912	300 000
29. ledna 1912	450 000
1. března 1913	300 000
10. dubna 1913	1 200 000
10. dubna 1913	2 000 000
27. dubna 1914	500 000
9. června 1916	1 233 000

Zdroj: Čína 1912-1935 ROS., fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, AŠP.

Velmi zajímavé okolnosti provázely dodávku zbraní, kterou do Číny měla přepravit loď Bayern. Zmíněná loď vyplula z hamburského přístavu v létě 1914 a jejím úkolem bylo dopravit do Číny zbraně a další vojenský materiál vyrobený ve Škodovce (polní a horská děla) a v jiných zbrojovkách. V okamžiku, kdy se nacházela u španělských břehů vypukla první světová válka. S ohledem na novou situaci se kapitán lodi rozhodl neriskovat a zakotvit v neutrální Itálii, konkrétně v Neapoli. Za daných podmínek to byl vcelku logický ale vzhledem k dalšímu vývoji nepříliš šťastný krok. Zainteresované zbrojovky se marně snažily své zboží dostat zpět. Itálie se nakonec v první světové válce připojila k Dohodě - v květnu 1915 se octla válečném stavu s Rakousko-Uherskem a v srpnu 1916 s Německem. Následovně byly zbraně z lodě Bayern zkonfiskovány a zařazeny do výzbroje italské armády. Po ukončení války se objevil spor o případnou náhradu za zabavený ná-

Čínu, In: Historie a plastikové modelářství, číslo 5, ročník 9, Praha 1999, s. 15.

[41] K půjčkám podrobněji například Karlický, Vladimír, *Svět okřídleného šípu, Koncern Škoda Plzeň 1918-1945*, Plzeň 1999, s. 77-79. K zapojení dalších rakousko-uherských subjektů do čínských obchodů dále viz Benedikt, Heinrich: *Die wirtschaftliche Entwicklung in der Franz-Joseph-Zeit*, Wiener historische Studien, Band IV, Wien 1958, s. 170-171.

[42] Část této dodávky nakonec nebyla expedována do Číny. Některé houfnice z této zakázky skončily po vypuknutí první světové války ve výzbroji rakousko-uherské armády. Dále viz Janáček, František: *Největší zbrojovka*, s. 346 a Kralický, Vladimír: *Československé dělostřelecké zbraně*, Praha 1975, s. 32.

[43] Podrobnosti k výzbroji lodí viz Armierung eines Kreuzers von 1800 Tonnen Deplacement für China a 37mm Schnellfeurkanone L/50, fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, AŠP. K válečným lodím pro Čínu podrobněji Novák, Jiří: *Válečné lodě*, s. 15-16.

[44] Dalším podnikem, který těžil z rakousko-uherských půjček Číně - i když v mnohem menším měřítku než Škodovka - byla Poldina huť. Dále viz Čína 1913-1914 ROS., fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, AŠP.

[45] Čína 1913-1914 ROS., fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, AŠP.

[46] Dokumentace k horským dělům viz 75mm L/15 Gebirggeschütz, 75mm dělo pro Čínu, rok 1913, fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, AŠP.

klad mezi nově vzniklým Československem a Itálií, který definitivně skončil poměrně složitými kompenzacemi až v 50. letech.[47]

Zintenzivnění obchodních styků mezi Čínou a Rakousko-Uherskem v posledních letech před první světovou válkou podpořené nově sjednanými půjčkami dokonce částečně ovlivnilo i dosud nepříznivý statistický obraz obchodu mezi habsburskou monarchií a Čínou. Podle oficiálních rakousko-uherských statistik vykazoval obchod s Čínou v období 1912-1914 vysoké procentuální přírůstky (viz tabulka I). Na tomto místě je však třeba zdůraznit fakt, že tyto statistiky, přestože zahrnují některé zbrojní dodávky, se výrazně liší skutečného stavu. První světová válka samozřejmě výrazně zasáhla do obchodu mezi habsburskou monarchií a Čínou. S ohledem na válečný stav se logicky změnily priority vídeňské vlády a také zaměření řady podniků. Některé zbraně původně určené pro Čínu skončily ve výzbroji rakousko-uherské armády, jiné - jak už bylo naznačeno - v rukách nepřítele. V Číně byla opět značně nepřehledná situace a dlouhou dobu nebylo jasné zda se Čína přímo zapojí do první světové války. Na druhé straně ekonomické vazby mezi oběma státy nebyly zcela přerušeny. V Číně pokračovala jednání o nových zakázkách pro rakousko-uherské podniky. V červnu 1916 se dokonce podařilo čínské vládě získat poměrně vysokou rakousko-uherskou půjčku, ve výši 1 233 000 liber v době, kdy už měla zjevné problémy s hrazením starých půjček.[48]

Po dlouhém váhání a dramatických událostech na pekingské politické scéně Čína 14. srpna 1917 vyhlásila válku Německu a Rakousko-Uhersku. Současně vypověděla všechny smlouvy s Německem a Rakousko-Uherskem. Rakousko-uherská koncese v Tiencinu přešla pod čínskou správu, byly zabaveny lodě rakouského Lloydu kotvící v Šanghaji (Bohemia, Silesia a China), byli propuštněni rakousko-uherští občané ze Správy čínských námořních cel (The Chinese Maritime Customs Service) a bylo zastaveno vyplácení odškodného Rakousko-Uhersku stavnovené Boxerským protokolem.[49] Čínská vláda pochopitleně také nepokračovala ve splácení rakousko-uherských půjček, což se výrazným způsobem dotklo i Škodových závodů.[50]

Jak vlastně hodnotit vývoj rakousko-uherského exportu do Číny? Na tuto otázku asi není jednoznačná odpověď a jakékoliv hodnocení tak bude vždy poněkud problematickou záležitostí. Na tomto místě asi stojí za zmínku publikace Die österreichische Industrie und der chinesische Markt, která obsahuje přednášku legačního rady na vyslanectví v Pekingu Arthura von Rosthorna přednesenou v březnu 1902. Jedná se o krátký dvacetistránkový ale velmi výstižný text analyzující dosavadní vývoj a perspektivy rakousko-uherské expanze na čínský trh. Arthur von Rosthorn se v této v podstatě pesimistické zprávě snažil upozornit na překážky, které bránily expanzi obchodu mezi Rakousko-Uherskem a Čínou, a definovat problémy, které stály za dosavadními nepříznivými výsledky rakousko-uherských obchodních aktivit v Číně. Na omezeném prostoru dokázal analyzovat celou řadu faktorů ovlivňujících pronikání rakousko-uherských subjektů na čínský trh, včetně celní problematiky, bankovních plateb, dopravních problémů a ostré konkurence na čínském trhu. Naráží také na nepříznivou pověst rakouského Lloydu a nepříliš úspěšnou snahu této společnosti

[47] K celé kauze podrobněji Janáček, František: *Největší zbrojovka*, s. 347-348; Chinyun Lee: *Obchod mezi českými zeměmi a Čínou před první světovou válkou*, s. 30; Čína – půjčky, bony, výlohy, GŘ-Skřiv, signatura 0055/0373, AŠP. Uvedený přehled čínských obchodů Škodovky samozřejmě nezachycuje – a ani nemůže – všechny zakázky pro Čínu. Kromě zbraní se Škodovka snažila prosadit na čínském trhu i s nevojenskými komoditami (například lokomotivami, jeřáby a hydraulickými lisy). Dále viz Bakešová, Ivana: *Československo-Čína 1918-1949*, b. m. v. 1997, s. 80.

[48] K okolnostem uzavření této půjčky Čína 1912-1935 ROS., fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, AŠP.

[49] Heise, Georg-Ludwig: *Beiträge*, s. 385-386.

[50] Po ukončení první světové války se Škodovka snažila – v podstatě neúspěšně - řadu let řešit problém neuhrazených čínských pohledávek. O poválečných jednáních kolem neuhrazených pohledávek se zachoval v Archivu společnosti Škoda Plzeň poměrně rozsáhlý materiál, například Čína 1913-1914 ROS. a Čína 1912-1935 ROS., fond Generální ředitelství, sekce obchodní, dosud nezpracováno, AŠP. Dále viz Skřivan ml., Aleš: *K otázce vývozu Zbrojovky Brno a Škodových závodů do Číny v meziválečném období*, Slovanský přehled 2/2006, s. 194-195.

konkurovat hamburským firmám. Také von Rosthorn se dostává ke sporné otázce, zda je pro rakousko-uherské společnosti vůbec smysluplné usilovat o pronikání na vzdálený čínský trh, když svým způsobem podobné obchodní a investiční možnosti nabízejí mnohem bližší teritoria (například Balkán). Zamýšlí se také nad poněkud nejednoznačnou vládní podporou expanze na čínský trh.[51] Mimo jiné uvádí komodity, s kterými Rakousko-Uhersko mělo údajně šanci prosadit se ve větší míře na čínském trhu (například cukr, pivo, smaltované nádobí, levné kožené zboží, papír).[52]

Najít důvody proč nedošlo k nějakému znatelnému rozšíření obchodu Rakousko-Uherska s Čínou rovněž není jednoduché. V jistém ohledu za tímto neúspěchem stál alespoň zčásti nedostatečný „obchodním duch“ a ochota riskovat při realizaci obchodních aktivit v tak vzdáleném teritoriu. Někdy se mluví o určité promarněné šanci pevněji se uchytit na čínském trhu v době, kdy se začal více otevírat cizímu obchodu. Někteří historikové však tuto teorii zpochybňují[53] a zastávají názor, že omezený rozsah obchodu Rakousko-Uherska s Čínou byl dán především některými již uvedenými objektivními okolnostmi, překážkami a také vlastně skutečností, že jak Čínu, tak Rakousko-Uhersko k rozvoji společného obchodu nic nenutilo. Objevují se i další vysvětlení. Například dlouhodobě nízká schopnost čínského trhu absorbovat větší množství průmyslových výrobků, nízká koupěschopnost průměrného Číňana.[54] V této souvislosti je také připomínán fakt, že u dodávek do Číny se v řadě případů nejednalo o zboží pro Číňany, ale „pouze“ pro cizince žijící v Číně. Jedním ze zjevných, nesporných handicapů rakousko-uherského vývozu do Číny - například ve srovnání s britským – byly obecně velmi omezené přímé vazby na čínský trh, mezi konkrétními rakousko-uherskými podniky a odběrateli v Číně a s tím související významná úloha zprostředkovatelů, cizích zástupců (například britských a německých).

Dlouhodobě malý objem obchodu mezi Rakousko-Uherskem a Čínou je však také nutné hodnotit v širších souvislostech, svým způsobem byly neúspěšné snahy rozšířit obchod s Čínou vlastně „pouze“ součástí obecné neúspěšné strategie rozšířit teritoriální diverzifikaci zahraničního obchodu. Ještě před příchodem 20. století Rakousko-Uhersko učinilo některé kroky, které měly vést k rozšíření teritoriální diverzifikace exportu, vlastně celého zahraničního obchodu (například k větší expanzi obchodu s Balkánem), tyto snahy však vedly pouze k omezeným, krátkodobým změnám.

Jak už ale bylo naznačeno, vývoj rakousko-uherského vývozu do Číny (v širším pojetí celého obchodu s Čínou), ale nemůže být vnímán jako nějaký jednoznačný neúspěch. Mimo jiné proto, že dnes není možné s jistotou určit zda případná snaha o razantní vstup na čínský trh byla tím správným krokem – zejména s ohledem na poněkud sporné důvody a také poněkud nejisté výsledky takové strategie.[55]

Tabulka IV: Významné smlouvy Rakousko-Uherska s Čínou

datum uzavření smlouvy	smlouva	hlavní účel
2. 9. září 1869	Smlouva o přátelství, obchodu a plavbě	základní úprava vzájemných politických a ekonomických vztahů
7. 9. září 1901	tzv. Boxerský protokol (multilaterální smlouva)	stanovení náhrady za škody způsobené během Boxerského povstání
29. 8. 1902	Šanghajská smlouva (multilaterální smlouva)	ujednání o novém čínském dovozním tarifu
27. 9. 1905; dodatek 4. 4. 1912	Whangpoo Conservancy Treaty (multilaterální smlouva)	úprava podmínek plavby po řece Chuang-pchu (Whangpoo, Huangpu) spojující Šanghaj s deltou řeky Jang-c' (Yangtze)

[51] Rosthorn, Arthur von: *Die österreichische Industrie und der chinesische Markt,* Wien 1902, s. 12.
[52] Rosthorn, Arthur von: *Die österreichische Industrie und der chinesische Markt,* Wien 1902, s. 7.
[53] Například Heise, Georg-Ludwig: *Beiträge*, s. 380-386.
[54] Například Tessner, Magnus: *Der Außenhandel*, s. 90. Tento argument ale například nevysvětluje rozdíly mezi rakousko-uherským vývozem a větším vývozem úspěšnějších evropských zemí do Číny (například Německa).
[55] K vývoji vztahů mezi Rakousko-Uherskem a Čínou blíže viz například Lehner, Georg: *Die Chinapolitik Österreich-Ungarns 1896 - 1917,* Diplomarbeit, Geisteswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien, Wien 1992.

Poznámka: Podpisem Saint-germainské mírové smlouvy (10. 9. 1919) se Rakousko vzdalo všech práv vyplývajících z těchto smluv.

Summary

Austro-Hungarian Export to China

From the basic statistics it is evident at first sight that in the long term the weak position of China in the Austro-Hungarian foreign trade did not essentially change, and business contacts between the Middle Kingdom and Austria-Hungary more or less stagnated (similar to trade between Austria-Hungary and Japan). Chiefly because of its volume, the trade between Austria-Hungary and China could not yield any considerable influence on the economies of these countries. Only a small part of the total of Austro-Hungarian exporters engaged in trade with the Far East. China was not the type of target territory that would attract the attention of a particular industry, a particular production segment. To find reasons as to why Austro-Hungarian trade with China did not visibly enlarge is not easy. In some respect, there was, to some extent, a lack of a genius for business and willingness to risk in realizing business activities in so remote a territory. Occasionally, people speak about a wasted opportunity to gain a firmer foothold on the Chinese market at the time when it started to open to foreign trade more. Some historians, however, dispute this theory and believe that the limited extent of the Austro-Hungarian trade with China was, in the main, determined by the above objective circumstances, obstacles and indeed by the fact that neither China nor Austria-Hungary were forced to develop a common trade.